

Slutrapportering § 37-medel

för insatser med stöd av ersättning
enligt förordningen (2010:1122)
beredskap och kapacitet samt regional samverkan

Sökande:	Insats (rubrik):
Södertälje kommun	Pilotprojekt BAS – Basutbildning för analfabeter och lågutbildade
Tid:	Kontaktperson:
Januari 2013 – maj 2014 (ursprungligen till januari 2014, men förlängdes till maj)	. Namn: Jussi Koreila Tel/Mobil: 08-523 018 50 E-post: jussi.koreila@sodertalje.se

- **Behov**

Redogör kortfattat för de brister som insatsen avsåg att lösa.

Uppnådde insatsen en strukturpåverkan? Om inte, vilka hinder fanns?

Målet med projekt Bas har varit att ta fram en utbildning som utgår från målgruppen vuxna analfabeter och kortutbildades förutsättningar och behov. Aktörerna i projektet anser att mottagandet av den här gruppen hittills har varit bristfälligt. Dels har måluppfyllelsen på studieväg 1 inom Sfi ofta varit dålig och även för dem som klarat av både kurs 1A och 1B har det visat sig vara svårt att därefter klara av högre kurser inom Sfi. Man har saknat viktiga baskunskaper för att förstå studierna på högre nivå. Dels har Arbetsförmedlingen ofta skickat analfabeter och kortutbildade på kurser och andra insatser som inte har varit anpassade till dessa personers behov, mål och förutsättningar. Många har hamnat på utbildningar som förutsätter läs- och skrivförmåga och kanske också datorvana utöver den som deltagarna faktiskt har. Resultatet har blivit mycket stress för individen samt att deltagarnas arbetsmarknadsinträde försenats avsevärt och i många fall helt förhindrats. En hög andel av målgruppen har därmed fastnat i bidragsberoende.

Vi har under projekttiden tagit fram en basutbildning baserad både på forskning om vad som är viktigt när man undervisar analfabeter och kortutbildade och samtidigt anammat och utvecklat nya metoder. Vi har bl. a använt oss av modersmålsstödjare, språkinlärningsmetoden suggestopedi och iPads inom olika ämnesområden. Vi har utvecklat ett sätt att undervisa som utgår från det konkreta, med många studiebesök till verkligheten runt omkring. Om man jämför med Skolverkets riksstatistik så har deltagarna på Bas tagit betyg både i högre utsträckning och på i snitt kortare tid. Vi har också genomfört fokusgrupper med 28 av deltagarna, där de med hjälp av tolk har fått berätta vad de tycker om Bas. Samtliga tillfrågade uttryckte att de var mycket nöjda med utbildningen. De tyckte innehåll och metoder var bra och att undervisningen låg på rätt nivå. De deltagare som tidigare deltagit i vanlig Sfi har i stor utsträckning uttryckt att Bas bättre svarat mot deras nivå och behov. Se vidare under *Uppföljning och utvärdering*.

Ett annat av målen med Bas-projektet har varit att skapa ett Sfx-liknande upplägg med 4-5 Bas-skolor i länet i syfte att kunna erbjuda alla i denna målgrupp ett värdigt och socioekonomiskt mottagande. Insatsen har här uppnått en strukturlpåverkan - det är redan tre kommuner som är igång med att starta Bas-verksamhet. Södertälje, Järfälla och Sigtuna kommer att starta under 2014. Andra kommuner är intresserade och arbetar tillsammans i Bas-projektets styrgrupp med att starta Bas-verksamhet. För mer information, se *Implementering*, nedan.

- **Syfte**

Beskriv avsikten med insatsen, finns avvikelser från plan?

Avsikten med projekt Bas har varit att förbättra livssituationen för kortutbildade som är nya i Sverige. Genom den framtagna basutbildningen har vi velat ge analfabeter och kortutbildade större möjligheter att ta del av det svenska samhället och få inflytande över sina liv. Vi har velat stötta analfabeter och kortutbildade på vägen till att bli integrerade och ansvarstagande vuxna som kan vara stöttepelare för sina barn och som kan finna vägar in i arbetslivet. Vår bedömning är att vi har lyckats i våra ambitioner att ta fram en ny basutbildning för kortutbildade. Ett antal deltagare har redan fått arbete – direkt efter Bas – och andra har börjat på kurser som i förlängningen kan leda till arbete. Deltagarna själva intygar med enfias att de lär sig mycket på Bas, att metoderna fungerar och att undervisningen ligger på rätt nivå. De av deltagarna som har erfarenhet av annan Sfi och andra insatser har uttryckt att de tycker att Bas har gett mer och bättre svarar upp mot deras behov, mål och förutsättningar. Innehållet i undervisningen har bestämts både av vad vi själva bedömt som viktigt för deltagarna och av vad deltagarna själva har önskat.

Vi ville också med projektet ta fram en modell för en basutbildning som kan användas i hela länet, ett arbete som nu pågår. Vi har tagit fram ett förslag på en Bas-modell, och arbetet med att starta fler noder i länet är på gång.

På sikt ville vi också sprida våra erfarenheter till andra delar av Sverige. Även om fokus legat på att få till stånd ett samarbete kring Bas i länet, så har vi även gjort en del spridningsarbete utanför länet. Se nedan under *Spridning*.

Även om vi i huvudsak följt projektplanen, så finns en del avvikelser, inte minst i form av att olika saker tog längre tid att komma igång med eller genomföra än vi räknat med.

Vi träffade i början av projektet en överenskommelse med Nationellt Centrum för svenska som andraspråk för att de skulle utvärdera projektet. Pga. en längre sjukskrivning blev dock denna utvärdering kraftigt förminskad, något som vi har gjort vårt bästa för att kompensera för. Se vidare under *Uppföljning och utvärdering*.

Det har funnits avvikelser vad gäller projektets budget. Kostnader för tolkar har legat lägre än budgeterat. Kostnader för lokaler, Hälsokommunikatörerna, fortbildning och tekniska hjälpmedel (iPads och Smartboards) har legat högre än budgeterat. De högre kostnaderna för Hälsokommunikatörerna berodde på att inte alla medverkande kommuner hade avtal med Hälsokommunikatörerna. Efter en del förhandlingar kom vi till en överenskommelse med Hälsokommunikatörerna, varpå Haninge och Södertälje fick söka extra § 37-medel från Länsstyrelsen för att täcka denna kostnad. I övrigt har ett högre deltagarantal än vi räknat med i stort sett kompenseras för de högre kostnaderna.

När det gäller samarbetet mellan de deltagande kommunerna finns några avvikelser. Tyresö kommun hoppade tidigt av projektet och Botkyrka kommun har deltagit sparsamt. Tanken från början var att flera av kommunerna skulle anställa personal till projektet, som ett sätt att öka delaktigheten och i efterhand ta tillvara resultaten. Det fanns dock inte så stort intresse från alla kommuner att vara med och anställa personal och det blev så att Södertälje stod för alla nyanställda lärare och modersmålsstödjare. Tre lärare togs dock från redan befintlig personal i kommunerna: en från Haninge, en från Botkyrka och en från Södertälje.

Projekttiden för pilotprojekt Bas var från början ett år, vilket visade sig vara för kort tid. Det visade sig vara alltför optimistiskt att på bara ett år hinna med att starta och bygga upp en verksamhet, ta fram metoder och material, testa dessa, hinna få resultat, sammanställa och sprida resultaten samt att hinna med den politiska processen i kommunerna som innebär att värdera och ta beslut om att delta i en överenskommelse. Tiden att rigga projektet, anställa personal och skaffa fram tillräckligt många deltagare underskattades och själva undervisningen kom därför igång i slutet av april istället för i februari, som planerat. För att hinna få fram resultat i projektet sökte och fick vi § 37-medel till en förlängning jan – maj 2014. På så sätt hann vi sätta fler betyg, genomföra fokusgrupper med deltagarna samt ta fram en socioekonomisk kalkyl – alltihopa värdefullt underlag för kommunerna att ta ställning till. Inför förlängningen togs även kontakter med samordningsförbunden i Södertörn. De visade stort intresse för projektet och samordningsförbunden i Östra Södertörn (Haninge, Nynäshamn och Tyresö) och Södertälje bidrog till att finansiera förlängningen av Bas.

Det visade sig även att det inte var rimligt för projektledaren att utöver att leda projektet också hinna arbeta med implementeringen och man beslutade att ansöka om extra medel för att anställa en specialist som kunde leda implementeringsarbetet. § 37-medel beviljades och i januari påbörjade specialisten arbetet med att implementera Bas som en motsvarande sfx-utbildning för målgruppen i länet. För mer information om det, se § 37-ansökan *Kartläggning av målgruppen och implementeringsarbete Bas-projektet*, bilaga 1.

Det har genomgående tagit betydligt mer tid att rekrytera deltagare till Bas än vi hade räknat med, framför allt vid starten i april-13 men även fortlöpande. Trots att deltagande kommuner upplevde ett tydligt behov av insatsen har det ändå varit svårt att rekrytera tillräckligt många deltagare. För några kommuner har helt enkelt resvägen varit för lång och svår. Tre personer pendlade vid olika tillfällen med hjälp av modersmålsstödjare till Bas från Värmdö respektive Nacka med hjälp av modersmålsstödjare. Det visade sig dock varje gång vara för svårt för dem att klara resan på egen hand. Flera av kommunerna har tvekat inför kostnaden för Bas. Resultatet blev att vi istället för tre grupper med vardera 15-18 deltagare fick börja med tre grupper med totalt 36 deltagare. Ändå visar en kartläggning som gjordes under februari-mars 2014 inom ramen för implementeringsarbetet att det finns ca 1100 nyanlända inom etableringen i länets kommuner (exkl. Stockholms stad).

Det har tagit mycket tid att klargöra för handläggare och andra vilken målgrupp Bas egentligen riktar sig emot. Trots att information gått ut via rektorerna i styrgruppen så var det många både inom skolan och handläggare inom Arbetsförmedlingen och kommuner som ville skicka deltagare till Bas som redan bott flera

år i Sverige, som redan gjort slut på sina Sfi-timmar och som kanske var lite äldre också. Det är en grupp som man inte vet vad man ska göra med och man hoppades att de kunde gå på Bas. Men Bas är i första hand tänkt för personer som nyligen fått uppehållstillstånd (inom sex månader från start i Bas) och som inte har hunnit börja på Sfi – vi ville se vad som händer om målgruppen får Bas som första insats efter att man blivit kommunplacerad. Vi fick dock anpassa oss till verkligheten och ta emot en större andel deltagare som inte matchade målgruppen. Av de 36 som började på Bas i april-13 var 1/3 (11 personer) verkliga nybörjare medan 2/3 (25 personer) hade bott längre i Sverige, redan hade studerat på Sfi och/eller var äldre. Vid senare intag på Bas fick vi allt större andel som tillhörde Bas egentliga målgrupp. När vi senare tittade på resultaten i Bas och inte minst bedömningarna som gjordes av varje individs möjlighet att ta sig ut på arbetsmarknaden, som var underlag för den socioekonomiska kalkylen, så visade det sig att de som tillhörde Bas egentliga målgrupp både hade bättre resultat och i större utsträckning bedömdes kunna komma ut i arbetslivet, vilket möjligen visar vikten av att tidigt ge rätt insats.

En annan möjlighet hade varit att börja med ett fåtal deltagare och låta grupperna fyllas på efterhand, men vi hade en stark önskan om att alla skulle börja samtidigt och få del av den initiala informationen i språkgrupper, vara med i arbetet att få bra gruppdynamik, lära sig hitta till skolan i början när vi hade förkortade dagar för att hinna hämta/lämna alla deltagare i deras hemkommuner, vara med från början i det suggestopediska arbetet, vara med från början med Hälsokommunikatörerna (som sen ändå visade sig inte komma igång förrän i juni men det visste vi inte då) mm. Därför tog vi emot deltagare som hade bott längre i Sverige eller som redan tidigare gått ganska länge på Sfi (ibland utan att så stora framsteg gjorts där).

Lärarna började sin anställning en månad innan deltagarna började. Under den tiden lärde sig alla om projektet, gjorde en studieresa till Oslo, tre lärare gick på första kursen i suggestopedi och de tre andra påbörjade arbetet med kursplaner för Bas. Vi anställde också och introducerade fyra modersmålsstödjare, påbörjade arbetet med att ta fram ett kartläggningsmaterial och även utvärderingsarbetet med Nationellt Centrum. Den absolut mesta tiden gick dock åt till att rekrytera deltagare till den nya utbildningen, vilket inbegrep att organisera och hålla en stor informationsdag (med 72 potentiella deltagare, en handfull Sfi-lärare och 10 tolkar i tillägg till våra egna modersmålsstödjare) och flera mindre möten, att hämta och lämna personer från olika kommuner till olika möten, att prata med handläggare på olika Arbetsförmedlingar och kommuner, prata med lärare, rektorer och SYV-are samt börja lägga upp rutiner för ansökningar, kallelser, elevlistor etc. Att detta tog så stor del av vår tid gjorde att mycket av den pedagogiska förberedelse vi hade tänkt genomföra inte hanns med. Vi kom t ex. inte så långt med kursmålen, vi hann inte förbereda undervisningsmaterial, vi hann inte lära oss att använda Smartboard, vi hann inte färdigställa kartläggningsmaterial eller ett kunskapstest inför elevstarten. Det tog ca en månad innan vi genomförde kartläggningar (dvs. intervjuer) med deltagarna. Samarbetet med Rätt Steg kom igång först under hösten. Arbetet med att skapa suggestopediskt undervisningsmaterial och utarbeta kursmål för den nya utbildningen har lärarna fortlöpande arbetat med, men tid har genomgående varit en bristvara.

I projektplanen ingick att undersöka möjligheterna att försöka få in Samhällsorienteringen under Bas, i samma lokaler och inom samma schema. Det här var dock något som inte hanns med under projektiden.

I projektplanen fanns också tanken att utforma Bas som moduler utifrån kurser inom Grundläggande vuxenutbildning samt att verka för ett utbyggt samarbete med vuxenutbildningen inom samtliga kommuner i länet. Det står ju i skollagen (SFS 2010:800) om grundläggande vuxenutbildning att *”Utgångspunkten för utbildningen ska vara **den enskildes behov och förutsättningar**. De som fått **minst utbildning ska prioriteras**.”* Varje kommun ska även *”aktivt verka för att nå de vuxna i kommunen som har rätt att delta i utbildning på grundläggande nivå för att motivera dem att delta i sådan utbildning.”* Vuxenutbildningen har alltså redan en skyldighet att prioritera de som inte tidigare i sina liv fått tillgång till utbildning och detta ska ske *utifrån deras behov, mål, förkunskaper och situation*. Kommunerna har inte rätt att ställa några förkunskapskrav, t ex att man ska ha nått en viss språklig nivå för att få studera t ex. matematik och samhällskunskap. Tyvärr ser vi att i de allra flesta av Sveriges kommuner är varken lärare, metoder eller arbetsmaterial anpassade till personer som kan mycket lite svenska. Istället för att, som skollagen påbjuder, uppsöka personer med låg utbildningsbakgrund och erbjuda dem passande studier, så vänder många kommuner det blinda ögat till och erbjuder endast grundläggande vuxenutbildning på en högre nivå, motsvarande högstadiets kurser och kursmål. Vi har inte hunnit fördjupa samarbetet med vuxenutbildningen men gläder oss åt att Sfi-utredningen (SOU 2013:76), som blev klar under projektiden, kom fram till en rekommendation att grundläggande vuxenutbildningen tar fram en basutbildning för just analfabeter och kortutbildade, som ges som komplement till Sfi och som bör innehålla basmatematik, datakunskap och annat som man behöver i vårt samhälle.

- **Mål med insatsen**

Uppnåddes målet med insatsen? Redogör för orsaken till avvikelser.

Målet med insatsen har varit att skapa en grundutbildning för lågutbildade baserad på aktuell forskning och erfarenhet. Vi har tittat på forskning om hur lågutbildade bäst lär samt även prövat mindre spridda metoder (suggestopedi, iPads, undervisning med modersmålsstöd, många studiebesök). Vi har med dessa metoder uppnått goda resultat i form av satta betyg på Sfi kurs A och B samt att ett antal deltagare redan fått arbete. Pedagogerna anser att språkutveckling och allmänorientering har förbättrats. Deltagarna själva intygar med emfas att de lär sig mycket på Bas, att metoderna fungerar och att undervisningen ligger på rätt nivå. (För mer detaljer se *Uppföljning och utvärdering*.)

Ytterligare ett mål har varit att sprida våra erfarenheter till andra utbildningsaktörer på länsnivå samt skapa ett nätverk som kan bidra till vidareutvecklingen av Bas. Vi ville titta på möjligheten att skapa ett SFX-liknande upplägg, så att Bas blir det självklara alternativet för analfabeter och kortutbildade i länet. Vi har genom seminarier, föreläsningar, studiebesök och andra kontakter spridit våra erfarenheter till andra utbildningsaktörer inom länet.

Under hela 2014 pågår ett implementeringsarbete av Basprojektet med § 37-medel. En specialist har anställts och arbetar med implementeringen av Bas med målet att samtliga kommuner i länet ska vilja skriva på en överenskommelse om att samarbeta kring att göra Bas tillgängligt för alla kortutbildade i länet.

En ny styrgrupp har bildats, som ersätter Basprojektets ursprungliga styrgrupp och i vilken ingår de kommuner som är intresserade av att starta Bas-noder. 3 kom-

muner – Södertälje, Järfälla och Sigtuna - kommer att starta Bas-noder under sensommaren-hösten 2014. Utöver dessa är även Upplands-Bro, Sundbyberg och 7-gruppen (Täby, Danderyd, Vallentuna, Vaxholm, Upplands-Väsby, Sollentuna och Solna) intresserade av att ev. starta Bas-noder senare.

Vi har också haft som mål att påbörja arbetet med en kursplan för Bas-utbildningen. Vi har tagit fram kursplaner för svenska (som grundar sig på Skolverkets kursplan för Sfi), matematik och omvärldskunskaper (inkl. arbete, hälsa och data). I juni uppdaterades kursplanerna, se bilaga 2 *Bas kursplan matematik 2014.06* och bilaga 3, *Bas kursplan omvärldskunskap 2014.06*.

- **Åtgärd och metod**

Vad var den huvudsakliga åtgärden? Beskriv kortfattat vilka metoder som användes.

Vi har startat och utvecklat en ny utbildning, ett samarbete mellan sex kommuner: Värmdö, Huddinge, Haninge, Nynäshamn, Botkyrka och med Södertälje som projektägare. En projektledare förberedde och planerade från januari 2013. I mars 2013 anställdes sex Sfi-lärare och i början av april 2013 anställdes 4 modersmålsstödjare. I slutet på april 2013 började 36 analfabeter/kortutbildade på Bas. Fram till juni 2014 har 59 deltagare gått på Bas. Vid varje givet tillfälle har vi haft mellan 31 och 46 deltagare fördelade på tre grupper. Nivån har varit från nybörjare i språket till de som efterhand blivit klara på Sfi kurs B.

Schemat på Bas har varit kl. 9.00 till 15.00 måndag till fredag med 40 minuters lunch och ett par kortare pauser. Fram till 31/1 2014 fick vi använda lokaler hos Huddinge Vuxenutbildning vid Huddinge Centrum. Från den 1/2-14 har verksamheten varit inhyrd hos Competens i Flemingsberg.

Innehållet i utbildningen har dels varit Sfi, dvs. undervisning där språkinläringen står i centrum, dels den så kallade Bas-delen, där fokus ligger på att lära ut kunskaper man behöver för att klara livet i det svenska samhället. Innehållet har bestämts både av vad lärargruppen bedömt som viktigt för deltagarna och av vad deltagarna själva har önskat.

Tre av lärarna (i fortsättningen kallade *Sfi-lärarna*) har tagit hand om Sfi-undervisningen och dessa tre har fått utbildning (tre 4-dagarskurser samt några nätverksdagar) i undervisningsmetoden suggestopedi. Att arbeta suggestopediskt innebär bl. a att använda alla sinnen, att använda mycket musik, bilder, fantasi, rollspel, humor, spel och lekar. Eleverna är mycket aktiva, använder språket och rör på sig i klassrummet. Lärarna fann metoden mycket inspirerande och menar att metoden verkligen passar personer som inte är vana vid traditionell undervisning, som inte orkar sitta länge och lyssna på läraren utan behöver vara aktiva själva och som behöver ett positivt arbetsklimat utan stress. Dock har utbildningen i suggestopedi inte varit specifikt anpassad till att undervisa analfabeter, och därför har lärarna inte helt och fullt kunnat arbeta enligt metoden. De har gjort sitt bästa att arbeta "suggestopedi-inspirerat" men har även använt mer traditionella metoder för att komplettera. Speciellt för att träna läs- och skriv har andra metoder använts.

De andra tre lärarna (i fortsättningen kallade *Bas-lärarna*) har tagit hand om Bas-delen, vilken kan delas in i ett antal teman: vardagsmatematik, hälsa, arbetslivet, omvärldskunskap. Man har även haft datakunskap samt använt iPads i undervis-

ningen.

Bas-lärarna har i viss utsträckning haft stöd av modersmålsstödjare för de deltagare som talat arabiska, somaliska, dari eller pashto. Deltagare som talat andra språk har till viss del fått stöd på engelska och till viss del fått klara sig utan stöd. Modersmålsstödjarna har framför allt använts i de två lägsta grupperna, men vid behov även i den högsta gruppen. Även Sfi-lärarna har använt sig av modersmålsstödjarna, men mest Bas-lärarna.

Matematikundervisningen har till att börja med handlat om att räkna, väga och mäta rent fysiskt. Man har hanterat pengar, tittat på priser i affärer, haft låtsasaffär och gått vidare till att titta på en hushållsbudget, hur man betalar räkningar på internet samt pratat om privatekonomi.

Ämnet *hälsa* har innehållit både teori och praktik. Vi har haft ett samarbete med Hälsokommunikatörerna som kommit och hållit i tio dialogsamtal kring olika hälsoteman, detta på språken arabiska, dari och somaliska. De deltagare som inte talat dessa språk har fått jobba med hälsotemat på lätt svenska tillsammans med Bas-lärarna. Modersmålsstödjarna var med sina respektive grupper under passen med Hälsokommunikatören för att sedan kunna berätta för lärarna vad som tagits upp och på så sätt kunna utgöra en brygga mellan den undervisningen och övrig undervisning, så att lärarna kunde knyta an till den nya kunskapen deltagarna fått. För mer information om denna insats och hur den utvärderats, se bilaga 4 *Bas Hälsokommunik rapport Haninge 2014.06* respektive bilaga 5 *Bas Hälsokommunik rapport Södertälje 2014.06*. Vi har även haft praktisk hälsa, dvs. rörelse, på schemat. Vi har både testat att ha rörelse på schemat två gånger i veckan då deltagarna har fått välja aktivitet. Mest populärt var brännboll (*alla ville spela*) men vi har även haft simning, dans, promenad, fotboll och kubb. Simning var det många som ville lära sig (skolan subventionerade en kurs med tio tillfällen) men de flesta var kvinnor som inte ville simma samtidigt med män, och valde därför att inte delta när vi inte hade förutsättningar för att ha enbart damer och enbart kvinnlig lärare. Under kalla och regniga dagar var rörelsepassen inte lika populära och ett tag ställde vi in dem och lärarna höll istället kortare rörelsepass mer integrerat i lektionspassen. Sammanfattningsvis kan man säga att rörelse varit uppskattat av de flesta men inte alla. Personalen är ense om att målgruppen verkligen behöver röra på sig då detta ökar välmåendet och för vissa bidrar till att minska huvudvärk och stress.

Ett mycket viktigt tema för målgruppen är *arbetslivet*. Vägen till ett eget arbete ter sig för flera av deltagarna lång, och det är därför viktigt att börja tidigt. Man behöver exponeras för yrken och arbetsplatser för att få fart på processen att börja bilda sig en uppfattning av vad som finns och var jag själv skulle kunna hitta en plats. Våra kartläggningar visade att många deltagare var osäkra på vilka arbetsplatser som *finns* i Sverige och därför inte kunde svara på frågan om de hade några önskemål om studiebesök på arbetsplatser! Arbetet med detta tema har bestått av samtal kring arbete och studiebesök på arbetsplatser. Vi har haft besök av representanter för olika yrken. På andra studiebesök och utflykter har lärarna uppmärksammat de yrken man har råkat stöta på, kanske fotat för att senare kunna samtala om dem. Vi har även arbetat med sju *grundläggande arbetslivskompetenser*, som har vaskats fram genom intervjuer med över 2000 företag i alla branscher över hela landet (t ex att ta initiativ, att följa tidsramar, att ha social kompetens) som kompetenser arbetsgivare vill ha hos sina anställda.¹ Vi har bl. a haft temadagar då man med hjälp av modersmålsstödjarna har samtalat kring de

olika kompetenserna (bilaga 6). Meningen är att aktivt medvetandegöra kompetenserna under skoldagen och även lära ut och träna på dem. Hur säger man på svenska när man vill hjälpa någon, t ex. När deltagare slutar på Bas kan man numera få ett intyg på vilka *grundläggande arbetslivskompetenser* man besitter. Även om vi gjort en hel del inom temat Arbetsliv anser vi samtidigt att det här är ett område som kan och måste utvecklas ytterligare för att allt fler ska få chansen att uppnå målet att kunna försörja sig själva.

Temat *omvärldskunskap* har innehållit bl. a. trafik-kunskap – att ta sig från en punkt till en annan i trafiken är en stor utmaning för många som inte kan läsa. Grupperna har gjort många studiebesök i både närsamhället och till platser längre bort. Man har besökt affärer, museer, utställningar, gjort stadspromenader och guidade naturvandringar. Omvärldskunskap innebär också att lära sig om hur samhället fungerar, t ex vad olika myndigheter – såsom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Skatteverket – gör och hur skolan och sjukvården fungerar. Många deltagare har stora problem med sitt boende (bor i andra hand, bor trångt, betalar ockerhyror, förlorar plötsligt sitt boende etc.) så det har varit en viktig del i omvärldskunskapen. Ett bra material för undervisning om samhället på låg språklig nivå är *Va Med från början*, utvecklat av Uppsala kommun.²

Vi anser att den digitala litteraciteten är mycket viktig och vi har jobbat med datorer, iPads och med smarta telefoner för de deltagare som har. För paddor finns numera många bra appar för såväl läsinläring som matematik och omvärldskunskaper. Det finns också appar som lärarna har kunnat använda för att lägga in eget material, så som inläst material, glosor på ett aktuellt tema eller ett bildspel från t ex ett studiebesök. Paddorna är förstås också bra att använda som (film-)kameror för att dokumentera studiebesök och annat. Man kan sedan i olika appar jobba med bild, text och ljud samtidigt, vilket fördjupar förståelsen – och är roligt! Paddorna har varit ett populärt sätt att träna och lära sig på och lärarna betonar att det är ett bra sätt att individanpassa undervisningen. Just nu tar vi fram ett sätt att arbeta kring lättlästa texter i paddorna, så att deltagarna kan öva på att läsa och lyssna på en text samtidigt.

Från november 2013 har vi även haft undervisning i läs- och skriv på modersmålen arabiska, somaliska och dari. Detta både för att forskningen visat att detta kan vara en genväg till att lära sig läsa och skriva på svenska och även för att flera av deltagarna i Bas önskade att få lära sig läsa och skriva på sina modersmål. Flera av dem har uttryckt att de tycker att detta har hjälpt dem mycket, även i utvecklingen av läs- och skrivkunskaper på svenska. Deltagarna skulle gärna vilja utöka undervisningen till två pass i veckan, något vi gärna skulle göra.

En mycket viktig del i utbildningen har varit en tät kommunikation med deltagarna. Det har skett på flera sätt och möjliggjorts av att vi haft tillgång till modersmålsstödjare på de tre största språken. Vi har kommunicerat med deltagarna genom:

- Kartläggningssamtal under deltagarens första tid på Bas
- Uppföljningssamtal (planen var varannan månad, men av tidsbrist blev det betydligt mer sällan än så)
- Elevråd, ca var tredje månad
- Spontana samtal av personlig natur, ofta något en deltagare behöver hjälp med eller vill tala om
- Samtal i klassrummen, ofta relaterat till innehållet i undervisningen

För deltagare som talat andra språk än våra modersmålsstödjare har vi vid behov använt tolk, men flera av dem har talat engelska och då har inte tolk behövts. All denna kommunikation har hjälpt oss att förstå våra deltagare bättre, deras erfarenheter och livssituation har tydliggjorts för oss. Deras synpunkter har fått påverka undervisningens innehåll på ett sätt som inte hade varit möjligt utan modersmålsstödjare. Deltagarna har känt sig sedda och tagna på allvar.

En annan sak vi gjorde i Bas var att bjuda in positiva förebilder. Vi bjöd in två personer som själva kommit till Sverige som analfabeter/kortutbildade och som lyckats ta sig fram här och gå vidare till arbete/utbildning. Deltagarna var mycket intresserade av att höra de inbjudna berätta om sin "resa" in i Sverige och det här är något som gav mersmak. Vi försöker nu hålla kontakt med deltagare som slutat på Bas för att senare kunna bjuda in dem för att berätta för andra.

Lärarna har upplevt ett stort behov av att lära ut studieteknik på en grundläggande nivå, något som vi börjat med så smått och kommer att försöka utveckla ytterligare framöver.

Vi har under projektets gång tagit fram metoder och material för att undervisa målgruppen i såväl svenska som basämnen. Själva materialen och en del metodbeskrivningar kommer att finnas tillgängliga för den som är intresserad. Se bilaga 7, *Metoder, länkar, metoder och mejladresser*.

- **Uppföljning och utvärdering** (beskriv hur insatsen har följts upp och utvärderats)

Vi träffade i början av projektet en överenskommelse med Nationellt Centrum för svenska som andraspråk för att de skulle utvärdera projektet. I planen ingick att Nationellt Centrum skulle besöka projektet fyra gånger och under dessa tillfällen både observera undervisningen och intervjua lärare, modersmålsstödjare, deltagare och projektledning. Två besök gjordes men därefter blev dessvärre utredaren sjukskriven, först en månad och därefter med flera förlängningar. Nationellt Centrum försökte hitta någon som kunde slutföra utvärderingen eller åtminstone delar av den, men tyvärr utan att lyckas. Under tiden pågick projektet och vi fick extra medel från Länsstyrelsen för att anställa en specialist som kunde hålla i implementeringsarbetet för Bas och samtala med länets kommuner om en överenskommelse. Denna specialist genomförde tre fokusgrupper med deltagarna (alla som vid tillfället gått längre än två månader på Bas). Med den situation som var, att vi inte lyckats hitta någon som kunde fullfölja den ursprungliga planen för utvärdering och med de *mycket* positiva omdömen som deltagarna i fokusgrupperna uttryckte, så tyckte vi att vi ändå hade en förhållandevis god utvärdering av projektet.

Utredaren på Nationellt Centrum började återigen arbeta i mars 2014 och har efterhand sammanställt den information som hon samlade in under de första två träffarna, framför allt via intervjuer med lärarna och modersmålsstödjarna. Bilaga 8 *Nationellt Centrum – Sammanställning av intervjuer*.

Genomgående för hela projektiden är att deltagarna har varit *mycket* nöjda. Detta har framkommit på flera sätt: i individuella kartläggningar i början, i Nationellt Centrums elevenkät i augusti, på elevråden under hösten, i fokusgrupperna i februari och på elevråd i maj-14 samt vid utvecklings- och avslutningssamtal med enskilda deltagare. Vi har dessutom fått många spontana kommentarer från deltagarna un-

der hela projektiden. Deltagarna har bl. a. uttryckt uppskattning av innehållet i undervisningen, metoderna som använts, tillgången på modersmålsstödjare, lärarnas skicklighet och engagemang samt undervisningens nivå och tempo. Lärare och modersmålsstödjare anser att de allra flesta Bas-deltagare har lärt sig och utvecklats i god takt.

Under t ex elevråden har även sådant framkommit som deltagarna varit mindre nöjda med, eller saker som en del velat ha mer av och andra mindre (t ex läs- och skrivträning, matematik, studiebesök, hälsa och rörelse, modersmålsundervisning). Detta har lett till intressanta pedagogiska diskussioner med deltagarna och ibland ändringar i undervisningen. Många praktiska frågor har också kommit upp under elevråden. Se vidare under *Sammanfattande bedömning* längre ner.

Under de tre fokusgrupperna som genomfördes i februari 2014 fick deltagarna med hjälp av tolkar berätta vad de tycker om Bas. Samtliga 28 deltagare uttryckte att de var mycket nöjda med utbildningen. Det man framförallt lyfte fram var lärarnas engagemang, tempot i undervisningen, att man känner sig sedd, modersmålsundervisningen och att undervisningen utgår från deltagarnas behov och förutsättningar. Allt detta skapar en trygghet, lugn och glädjefylld inlärningssituation vilket man anser påverkar inlärningen mycket positivt. De av deltagarna som hade erfarenheter av "vanlig" Sfi och andra insatser uttryckte att de tyckte Bas har gett mer och bättre svarat mot deras behov, mål och förutsättningar. För mer detaljerad information om deltagarnas åsikter och tankar om Bas, se bilaga 9, *Sammanfattning 3 fokusgrupper*.

I samband med att projektet avslutas kommer varje deltagare att intervjuas om vad de tycker om tiden på Bas och vad de har lärt sig.

En separat slutrapport har skrivits angående samarbetet med Hälsokommunikatörerna, eftersom vi fick ansöka om extra medel för att kunna använda de fullt ut. Slutrapporten finns i två versioner, en för Södertälje och en för Haninge (bilaga 4 och 5).

Vi har under projektiden försökt hitta statistik för målgruppen analfabeter/kortutbildade för att kunna jämföra med våra resultat. Vi har velat veta vad som vanligen händer målgruppen över tid: Hur ser närvaron och resultaten ut på vanlig Sfi på spår 1? Hur många blir klara och hur snabbt? Hur stor andel går vidare och får jobb och hur många lever på bidrag? Hur många av de som inte får jobb får följdproblem, så som ökad sjuklighet? Det har dock varit mycket svårt att få fram något att jämföra med. I Arbetsförmedlingens statistik görs ingen skillnad mellan en person med 0 års skolbakgrund och en som genomgått svensk grundskola. Deltagande kommuner har inte kunnat ta fram statistik på hur lång tid det i snitt tar att få betyg på A-kursen eller hur hög närvaron på Sfi spår 1 är. En anledning att det är svårt att få fram bra siffror är att det är många avhopp och studieuppehåll, vilket gör att man behöver lång tid för att kunna se trender. Skolverkets statistik har också varit svår att jämföra med, bl. a beroende på att Bas hållit på så kort tid. Dessutom definierar kommunerna t ex A-kursen i Sfi olika vilket gör att det tar olika lång tid att få ett betyg. I tillägg rapporterar inte alla kommuner in de timmar eleven faktiskt gått utan några rapporterar istället in antalet erbjudna timmar. Allt detta gör det mycket svårt att göra korrekta jämförelser.

Vi gör ändå ett försök att jämföra med Skolverkets riksstatistik och tittar då på de

24 deltagare som under projektåret börjat som *nybörjare* på Bas (det är ju bara nybörjare som kan jämföras med Skolverkets statistik). Vi tittar på hur många som fått betyg på Sfi-kurs A inom max 300 timmar.

	Bas	Riksstatistiken ³
Antal som fått betyg på max 300 t	22 av 24	1784 av 3444
Andel som fått betyg på max 300 t	92 %	52 %

Med de siffror vi har tillgång till är det alltså stor skillnad: 92 % av nybörjarna på Bas har tagit betyg inom 300 timmar, att jämföra med 52 % för riksstatistiken. Efter 500 timmar har 62 % av alla med 0-6 års skolbakgrund tagit betyg på A-kursen på riksnivå⁴ och därefter ser kurvan ut att plana ut. Det beror bl. a på att en hög andel (34 %) efter den tiden har avslutat studierna. Vad dessa personer gör, som inte ens har lyckats ta ett A-betyg – vilket kräver ytterst lite muntliga språkkunskaper samt att man kan skriva sitt namn och *skriva av* t ex sin adress eller sina barns namn – framgår inte av Skolverkets statistik.

Man kan också jämföra *hur lång tid* det *i snitt* har tagit för Basdeltagarna att nå sitt A-betyg jämfört med Skolverkets riksstatistik. Vi kan jämföra siffror på antalet timmar det tagit eller antalet veckor. Enligt Skolverket är antalet timmar en mer tillförlitlig siffra än antalet veckor, eftersom felmarginalen i hur olika Sfi-anordnare rapporterar in siffror är större när det gäller antalet veckor.

Genomsnittlig tid till betyg:

	Bas	Riksstatistiken ⁵
Timmar	159 t	440 t för personer med 0-3 års skolbakgrund 349 t för personer med 4-6 års skolbakgrund
Veckor	15,5 v	31 v för personer med 0-3 års skolbakgrund 27 v för personer med 4-6 års skolbakgrund

När man jämför med riket ser det alltså ut som att en *större andel* av de som gått på Bas tagit betyg och dessutom *snabbare* än genomsnittet för hela riket. Förutom Sfi-timmarna har basdeltagarna då också haft "bas-timmar" och tillägnat sig kunskaper i matematik, om samhället, arbetslivet och hälsa. Det mesta av den undervisningen har skett på svenska (men ibland med modersmålsstöd) och kan därmed antas ha stärkt språkinläringen.

Ett antal basdeltagare har också tagit B-betyg och/eller kommit ut i arbete. Då endast 4 av *nybörjarna* hann ta B-betyg under projekttiden har vi inte bedömt det som rimligt att jämföra med Skolverkets riksstatistik. Individuella variationer skulle ha blivit oproportionerligt stora.

Av totalt 59 personer som gått minst en månad på Bas har

- 17 slutat i förtid, varav:
 - o 11 pga. flytt, barnledighet, sjukdom eller annan orsak
 - o 6 pga. att Arbetsförmedlingen gjort annan planering för dem

Av de 42 som fortsatt på Bas har

- 11 slutat pga. att de fått betyg på B och/eller jobb, varav:
 - o 3 har fått B-betyg och arbete
 - o 4 fått B-betyg och fortsätter studera på nivå C i sin hemkommun
 - o 4 fått arbete (men inte B-betyg)

Av de 42 som inte har avbrutit sina studier på Bas har alltså

- 17 % (7 personer) fått arbete
- 10 % (4) gått vidare till fortsatta studier
- 74 % (31) ännu inte fått betyg eller jobb. Av dessa har
 - o 12 gått på Bas 6 månader eller kortare
 - o 19 gått på Bas 9 månader eller mer

Vi tror att 17 % i arbete och 10 % vidare till fortsatta studier på högre nivå är ett gott resultat med tanke på den mycket korta projekttiden.

Under projektiden har **en socioekonomisk kalkyl** tagits fram, för att se om Bas är en insats/investerings som lönar sig för samhället eller inte. Siv Jatko, verksamhetscontroller på kommunstyrelseförvaltningen i Nynäshamn, är utbildad i att ta fram socioekonomiska kalkyler och har lett arbetet med att räkna på vad Bas kostar och vilka utgifter samhället kan besparas om deltagande i Bas leder till att en eller några fler kommer ut i egenförsörjning istället för att i framtiden vara beroende av samhället för sin försörjning. Det visade sig att samhället som helhet har stora pengar att tjäna på att målgruppen får hjälp tidigt, men att man måste se det hela i ett *både bredare och längre perspektiv* än enbart en kommuns kortsiktiga årsbudget för t ex. utbildning, för att få syn på resultaten. Kommunen, försäkringskassan och landstinget tjänar alla på Bas även om det bara är ett fåtal personer som kommer ut i egenförsörjning med hjälp av insatsen. Är det fler som lyckas ta sig till arbete så blir vinsterna för samhället som helhet mycket stora på två till fem års sikt och därefter. Kalkylen baserar sig på lärarnas bedömning av varje individs möjligheter att nå målet att etablera sig på arbetsmarknaden. Man har i bedömningen framför allt tagit hänsyn till varje deltagares studieförmåga och -hastighet samt hans eller hennes sociala och andra kompetenser som efterfrågas i arbetslivet. Man har tittat på personens egna mål och gjort en bedömning om de är rimliga att uppnå eller om det istället finns andra – mer realistiska – mål för att uppnå egenförsörjning. Bedömningarna bör hela tiden vara försiktiga och hellre vara för pessimistiska än för optimistiska. Om man t ex. är osäker på om en viss person har tillräcklig social kompetens för att vara anställningsbar så bedömer man för säkerhets skull att personen inte har det. För var och en bedömer man också om man tror att det haft betydelse att personen gått *just på Bas*, eller om personen skulle ha uppnått sitt mål om egenförsörjning även utan den här insatsen. Dessa bedömningar grundade sig dels på vad man hört deltagarna uttrycka spontant (t ex. *"Jag har lärt mig allt jag kan på Bas"*) dels på vad lärarna själva iakttagit och i vissa fall kunnat se på deltagarens historik (t ex gått länge på Sfi men utan progression). Tio av de 34 deltagarna bedömdes som sagt inte kunna uppnå egenförsörjning i någon utsträckning, oavsett Bas eller annan insats. Av de 24 återstående bedömdes 4 kunna uppnå egenförsörjning även utan Bas. För 7 bedömdes att Bas *kan* ha haft betydelse och för 13 kände sig lärarna säkra på att Bas haft avgörande betydelse för personens möjlighet att uppnå sitt mål om egenförsörjning. Endast de sistnämnda 13 är medräknade i den socioekonomiska kalkylen.

När lärarnas bedömningar sammanställdes upptäcktes att de deltagare som var helt nyanlända (dvs. tillhörde Bas egentliga målgrupp) *i betydligt högre utsträckning* hade bedömts kunna uppnå egenförsörjning, jämfört med de som varit i Sverige längre och redan varvat Sfi, uppehåll och andra insatser. Bedömningarna gjordes i november 2013 och inkluderade 10 personer som tillhörde Bas egentliga målgrupp och 24 personer som inte gjorde det. När vi sammanställde bedömningarna upptäckte vi att av de 10 förstnämnda antogs alla 10 (100 %) kunna ta sig in på arbetsmarknaden (!), även om två bedömdes vara mer känsliga för konjunktursvängningar och antogs behöva varva arbete med arbetslöshet. Av de 24 som varit i Sverige längre antogs bara 10 (38 %) kunna få arbete och samtliga 10 hade bedömts vara "konjunkturkänsliga", dvs. att de i större eller mindre grad skulle behöva varva arbete med arbetslöshet.

Laurence Kirmayer har forskat på *postmigrationsstress*, dvs. nedsatt hälsa som t ex många flyktingar drabbas av *efter* migrationen.⁶ Enligt Kirmayer är de största riskfaktorerna för postmigrationsstress dels att man saknar socialt nätverk och dels att man *inte kommer vidare* på sin väg framåt i livet. Vi tror att det här har hänt flera av deltagarna som kommit till Bas efter att ha gått i omgångar på Sfi eller i andra verksamheter. Självklart fungerar Sfi för många personer, men *när det inte gör det* blir det alltså istället en riskfaktor för att utveckla dålig hälsa. Andra riskfaktorer för postmigrationsstress är, enligt Kirmayer, t ex att vara lågutbildad, att vara kvinna, att ha upplevt tidigare trauma(n) och att ha annan underliggande psykisk ohälsa. Som vi ser stämmer flera av riskfaktorerna in på personerna i Bas och en möjlig slutsats skulle kunna vara att det är oerhört viktigt att sätta in rätt insats så tidigt som möjligt för personer med svag utgångspunkt (kort eller ingen utbildning, tidigare trauma, svagt nätverk etc.). Risken är annars att man hamnar i en i sig traumatiserande livssituation där man inte kommer vidare och med tiden förlorar tron på sig själv och sina egna förmågor. Det är en möjlig tolkning av varför de 10 som tillhörde Bas egentliga målgrupp bedömdes så mycket mer positivt i jämförelse med dem som bott i Sverige längre och redan varit med om flera insatser.

Bedömningarna som ligger till grund för den socioekonomiska kalkylen gjordes i november 2013. Det kan vara intressant att jämföra lärarnas bedömningar då med vad som faktiskt har hänt sedan dess. Här är en jämförelse...

Antal delt. som bedömdes uppnå egenförsörjning		Antal av dessa som redan fått arbete
2014	1	1
2015	8	3
2016	12	3
2017	3	0

Några av basdeltagarna har redan fått sitt första arbete, snabbare än vad lärarna bedömde. Det ser ut som att lärarna inte varit alltför optimistiska, även om vi i nuläget inte kan veta hur väl de som redan fått arbete kommer att lyckas *hålla sig kvar* på arbetsmarknaden. Några av de som bedömdes få arbete senare studerar fortfarande – enligt plan – på Bas. Andra har – också enligt plan – gått vidare till att studera på Sfi kurs C. Ingen som lärarna *inte* bedömde skulle få arbete har hittills fått det.

Även om Bas är dyrare än enbart Sfi, så sparar samhället som helhet stora summor om endast en eller ett par personer pga. insatsen kommer ut i arbete, och ju fortare detta går, desto större besparing. Vi tror att det är av *avgörande betydelse* att rätt insats sätts in *från början* för att målet om egenförsörjning ska kunna uppnås.

Se vidare bilaga 12, *Socioekonomisk kalkyl över 34 deltagare i projekt Bas.*

- **Jämställdhet**

Beskriv om och i så fall hur jämställdhetsperspektivet har beaktats i insatsen? Vilka hinder har insatsen mött?

Cirka 2/3 av deltagarna i Bas har genomgående varit kvinnor, förmodligen beroende på att andelen kvinnor av världens analfabeter är relativt hög. Risken att den som inte fått utbildning i barndomen även som vuxen drar kortaste strået är överhängande. Se t ex Akka-utredningens slutrapport (SOU 2012:69). Jämställdhet främjas med varje kvinna som vi genom utbildning och kunskaper kan hjälpa att komma lite längre i sin väg mot social och ekonomisk självständighet.

Flera av kvinnorna i projektet har vittnat om minskat beroende av sina barn och bekanta för att kunna ta sig fram själv i trafiken, gå och handla själv, kunna läsa en skylt t ex. Många visar tecken på ökande självförtroende i olika situationer. Några går efter Bas vidare till fortsatta studier och flera tror vi i förlängningen kommer att hitta sin väg in i arbetslivet.

Bas har haft 3 grupper. Den lägsta gruppen har bestått av nästan enbart kvinnor och den högsta gruppen har varit mest blandad. En kort tid bestod den lägsta gruppen av enbart kvinnor, något som enligt lärarna påverkade gruppklimatet avsevärt. Kvinnorna "tog plats" och tog för sig på ett helt annat sätt när det inte fanns män närvarande. Kvinnorna själva sa också spontant att de inte ville ha män i gruppen. Lärarna tror att inläringen skulle gå snabbare om man regelmässigt hade en grupp med enbart kvinnor, men tyvärr har detta inte varit möjligt då vi som regel haft en eller två män som också passat bäst in i den lägsta gruppen. Har man en större verksamhet kan man fundera på om det skulle vara värt att pröva att ha en grupp med enbart kvinnor. Man måste avväga kravet att snabbt vänja sig vid svenska normer mot fördelarna inlärningsmässigt att ha enbart kvinnor, som då får mer utrymme och känner sig mindre hämmade. Projektet Basis i Norge har både kvinnogrupper och blandade grupper och anser att många kvinnor – särskilt de som kommer från länder som i hög grad separerar könen – gynnas av att särskilt i början få gå i en grupp med enbart kvinnor.

- **Barnperspektiv**

Beskriv om och i så fall hur barnperspektivet har beaktats i insatsen? Vilka hinder har insatsen mött?

Många av deltagarna i Bas är föräldrar och flera har många barn. Vi har förstått att framför allt flera av mödrarna är eller har varit beroende av sina barn när det gäller vardagliga saker som att handla mat, få hjälp att ta sig t ex till doktorn och andra ställen, få hjälp att betala räkningar etc. I takt med att deltagarna blir mer själv-

ständiga befrias också barnen från ansvaret för sådana vuxensysslor.

Ju mer deltagarna tar ansvar som vuxna desto bättre förebilder blir de för sina barn.

Några av deltagarna som är föräldrar framförde under fokusgrupperna att de känner sig otillräckliga för sina barn när de befinner sig långt från hemmet och från barnens skola. Barnen har i hemlandet oftast haft en hemmavarande förälder, mamman, och är vana vid att hon finns tillgänglig. När barnen nu är nya i Sverige och ska genomgå sitt livs största förändringsprocess, kan det bli en abrupt och svår anpassning utan stöd från föräldrarna eftersom dessa förväntas ha en heldagaktivitet. En större förståelse för barnens behov efterfrågades av flera föräldrar. Man framförde en stark önskan att få vara lediga när barnen är lediga, eller åtminstone en månad på sommaren. Framför allt de som har många barn eller barn med speciella behov och som är ensam förälder i hemmet uttrycker att de känner sig stressade över att inte kunna finnas där för barnen.

Samtidigt är det också för barnens skull oerhört viktigt att föräldrarna får alla möjligheter att ta sig in på arbetsmarknaden och bli självförsörjande, eftersom barn till föräldrar som lever i fattigdom själva löper högre risk att få ett liv i fattigdom.

- **Samverkan**

Uppge hur insatsen har organiserats (Projektägare, andra kommuner och/eller aktörer som varit med, styrgrupp, och vilka har ingått, referensgrupp/arbetsgrupp, ansvarsfördelning)

Bas har varit ett samarbete mellan sex kommuner i Södertörn: Värmdö, Huddinge, Haninge, Nynäshamn, Botkyrka och Södertälje. Södertälje kommun har varit projektägare. Styrgruppen har bestått av projektledaren, rektorer från kommunerna samt representanter från KSL, Länsstyrelsen, Arbetsförmedlingen och Etablering Södertörn.

Deltagarna i styrgruppen har varit ansvariga för att bidra till utvecklingen av Bas samt sprida information om projektet inom sina organisationer. Rektorerna har dessutom varit behjälpliga i att bidra med deltagare från sina kommuner till projektet. Södertälje kommun har varit ekonomiskt ansvarig för utbildningen samt var den som nyanställde lärare och modersmålsstödjare till projektet. Tre lärare togs internt från Haninge, Botkyrka respektive Södertälje. Samtliga i styrgruppen har haft ansvar för att försöka driva fram en länsövergripande Sfx-liknande överenskommelse för målgruppen analfabeter och kortutbildade. Projektledaren har haft i uppdrag att förbereda projektet, vara arbetsledare för lärare och modersmålsstödjare, pedagogiskt ansvarig för utbildningen, arbeta med spridning av projektet samt vara drivande i arbetet med implementeringen. Det visade sig med tiden att alla arbetsuppgifter inte hanns med och då beslutade man att ansöka om extra medel för att anställa en specialist som kunde leda implementeringsarbetet i länet. § 37-medel beviljades och i januari påbörjade specialisten arbetet att kontakta kommunerna i länet ang. deras behov av och intresse för att skapa en länsövergripande utbildning för målgruppen. För mer information om det, se § 37-ansökan *Kartläggning av målgrupp och implementeringsarbete Bas-projektet* (bilaga 1).

Värdet av att ha haft med KSL, Länsstyrelsen och integrationsstrategerna i projektet kan inte överskattas. De har visat stort intresse för att skapa en helhetslösning för målgruppen som kan lösa många av dagens problem så som beskrivits

under *Behov* ovan. De har bidragit med sina erfarenheter och kontakter, t ex inom Arbetsförmedlingen, Regionala samrådet (i Stockholms län), nationella utredare samt skolledare och högre tjänstemän inom länets kommuner. De har genom sina kontakter underlättat spridningen av projektets resultat och den fortsatta implementeringen och de har bidragit med kloka tankar när vi har stött på olika typer av problem. Integrationsstrategerna har bjudit in Bas att presentera projektet i olika sammanhang, vilket skapat ett intresse hos flera av länets kommuner att delta som medskapare av Bas i framtiden.

Sedan starten av Bas har vi fortlöpande haft kontakter med Rätt Steg i Stockholm, både för att dra nytta av varandras erfarenheter och med tanken att i framtiden kunna skapa ett mer formaliserat samarbete. Rätt Steg och Bas har många gemensamma nämndare, såsom arbetet med modersmålsstödare och basundervisningens innehåll med t ex matematik, hälsa och arbetsliv.

Angående samverkan med Arbetsförmedlingen, se nedan under *Sammanfattande bedömning*.

- **Information**

Beskriv hur ni arbetat med informationsspridning.

Eftersom målet har varit att uppnå en länsövergripande överenskommelse om en basutbildning för analfabeter och kortutbildade, så har vi under projektiden vid flera tillfällen haft kontakt med representanter från länets kommuner. Vi har presenterat Bas för förvaltningschefer, flyktingmottagare, handläggare, skolchefer och lärare i norrortskommunerna. Koordination Norrort har bidragit i detta arbete. Vi har även vid flera tillfällen haft kontakt med Rätt Steg i Stockholm, som är en verksamhet som har mycket gemensamt med Bas. Skolledarna i Bas styrgrupp har informerat sina kollegor i de övriga Södertörnskommunerna (Nacka, Tyresö, Salem och Nykvarn) om Bas och lärarna i Södertörn har fått information under en utbildningsdag. Vid ett par tillfällen har vi informerat om Bas för samordningsförbunden i Södertörn. I november 2013 hade vi förmånen att få berätta om Bas under länsstyrelsens Sfi-dag. Under våren 2014 har vi tagit emot ett flertal studiebesök på Bas, bl. a. från Botkyrka, Märsta och Eductus i Stockholm.

Vi har vid ett flertal tillfällen informerat om Bas utanför Stockholms län. I mars 2013 var vi på konferensen *Vuxenutbildning i Samverkan* i Linköping. I maj 2013 deltog vi i Ability Partners nationella konferens *Effektiv introduktion och etablering av nyanlända*. I oktober var vi på *Va Med*-projektets slutkonferens i Uppsala.⁷ I november 2013 berättade vi om Bas på Nationellt Centrum för svenska som andraspråks nationella Sfi-dagar. I maj 2014 hade vi besök av en grupp skolledare, lärare och representanter för samordningsförbundet Rar i Södermanland. I maj 2014 hade vi också besök av två av Skolverkets utbildningsråd: Ingrid Jerkeman, utbildningsråd för Sfi och Maria Skoglöf, utbildningsråd för grundläggande vuxenutbildning. SKL har fått material om Bas. Vi har haft viss kontakt med Gruvutredningen (SOU 2013:20) och Sfi-utredningen (SOU 2013:76). Lärarna som arbetat med suggestopedi har dessutom tillhört ett nätverk för suggestopedi, som sträcker sig utanför länets gränser. Slutligen har man kunnat läsa om Bas i två bloggar, dels *basbloggen*, som är projektets egen blogg och dels en av lärarnas egen blogg: *mitt liv som baslärare*.

I maj 2014 hölls också projekt Bas avslutande spridningsseminarium. Vi berättade

då om Bas för ett 60-tal skolledare, sfi-lärare, flyktingmottagare, handläggare, vägledare och andra intresserade från olika kommuner i länet. Seminariet spelades in och finns tillgängligt på Länsstyrelsens hemsida.

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/integration/Pages/spridningsseminarie-basprojektet-dokumentation.aspx>

Inspelningen kommer även läggas upp på Södertäljes Komvux hemsida.

Vi hade även som mål att ta kontakt med Utbildningsdepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet samt Arbetsförmedlingen på central nivå. Tiden har dessvärre inte räckt för dessa kontakter.

- **Implementering**

Redogör för vilka möjligheter/svårigheter att överföra insatsens resultat och metoder till ordinarie verksamhet.

En svårighet i arbetet med implementeringen var att kommunernas representanter i styrgruppen, rektorer och biträdande rektorer inom Sfi, **inte hade befogenheter** att besluta om en implementering i sina kommuner, särskilt inte eftersom kostnaden för Bas är högre än kostnaden för enbart Sfi. Det kan vara klokt att redan från början ha med personer i styrgruppen som har mandat att besluta om en implementering. En ny styrgrupp bildades inför implementeringsarbetet och denna gång utsågs representanter med mandat att besluta om implementering i respektive kommun.

En ny arbetsgrupp har också bildats, för att stödja arbetet med att implementera Bas i länet. En viktig uppgift i implementeringsarbetet är att **kvalitetssäkra basutbildningen** genom att ta fram kvalitetskriterier som en framtida Bas-anordnare behöver uppfylla för att godkännas som Bas-nod. Detta arbete pågår och kommer att ingå som en del i en länsövergripande överenskommelse om samverkan kring Bas-utbildningen.

En utmaning när det gäller implementeringen är att flera av kommunerna i länet har sin Sfi utlagd på **privata aktörer**. De är bundna av avtal och kan därför inte välja att skicka deltagare till en Bas-nod i en annan kommun eller starta Bas-nod utan att ta hänsyn till dessa avtal. Den nya styrgruppen arbetar med att lösa dessa frågor för att skapa förutsättningar för att alla kortutbildade och analfabeter i länets alla kommuner ska kunna erbjudas Bas-utbildningen.

En återkommande stötesten när det gäller implementeringen i kommunerna är **prislappen för Bas**. Kostnaden för insatsen är betydligt högre än för vanlig Sfi, vilket bl. a. beror på att man på spår 1 har mindre grupper jämfört med Sfi på spår 2 och 3, att Bas har mer undervisningstid samt att man använder modersmålsstödjare. Bas uppfattas som en dyr insats. Vi tror att detta inte bara handlar om att projektet kostat mer än vanlig Sfi, utan också att man tidigare inte varit van att titta på vad studieväg 1 egentligen kostar, eftersom man sällan skickat denna målgrupp till andra kommuner och därmed betalat interkommunal ersättning. Den socioekonomiska kalkylen som tagits fram (se *Uppföljning och utvärdering*) visar dock tydligt att insatsen på lite längre sikt – efter 2-5 år – är ytterst lönsam både för samhället som helhet och för den enskilda kommunen. Problemet är att det inte är kommunernas utbildningsverksamhet som tar in förtjänsten på satsningen, utan det är istället kommunernas försörjningsstöd och andra sociala insatser som minskar. Försäkringskassan och Landstinget tjänar också på insatsen, förutsatt att den

leder till att fler kommer i arbete, något som bedömningarna i den socioekonomiska kalkylen starkt pekar på. Om endast ett fåtal personer får arbete som annars inte hade fått det, så har insatsen mer än väl betalat sig. Men för att se det behöver man vidga perspektivet, både bredare (dvs. flera samhällsinstitutioner) och till ett längre tidsperspektiv.

En av framgångsfaktorerna i Bas är **tillgången på modersmålsstödjare**. I projektet riktade vi framför allt in oss på tre språk: arabiska, somaliska och dari, men vi hade även ett fåtal deltagare som talade andra språk. De flesta av dessa talade engelska, men ibland använde vi tolk. Ett potentiellt problem när det gäller implementeringen av Bas är att både hitta och ha råd att anställa modersmålsstödjare på alla deltagares språk. En möjlig lösning skulle kunna vara att hitta praktikanter som talar de mindre språken och som kan komma in t ex en halvdag i veckan om det bara rör sig om enskilda deltagare. En annan möjlig lösning för små språk är att olika Bas-verksamheter specialiserar sig på olika språk. I projektet anställdes modersmålsstödjarna på nystartsjobb, vilket gjorde att kostnaden kraftigt reducerades. När Bas nu blir ordinarie verksamhet är det inte säkert att man kan använda denna anställningsform, vilket i så fall påverkar kostnaden för insatsen.

Metoden suggestopedi blir alltmer spridd bland Sfi-lärare i Sverige. Fortbildningskurserna i suggestopedi utgår dock från att eleverna kan läsa och skriva på sina modersmål. Sfi-lärarna har fått stöd i hur man kan jobba **suggestopediskt med analfabeter** från Anna Cramér, som fortbildar lärare inom suggestopedi i Sverige.⁸ Men de har också varit tvungna att göra mycket utvecklingsarbete själva för att anpassa metoden till personer som inte kan läsa på något språk. Det här har krävt mycket extra arbete, som visserligen har upplevts som roligt och inspirerande, men samtidigt har tagit mycket tid och kraft. I projektet har lärarna haft mindre undervisningstid än som annars är vanligt, men när vi implementerar metoden kommer de inte att ha extra tid. Detta kan bli problematiskt eftersom det fortfarande inte existerar ett komplett suggestopediskt undervisningsmaterial som passar för målgruppen. En del av § 37-medlen vi fått var för att utveckla ett sådant material och vi har också kommit en bit på vägen. Men eftersom suggestopedin bygger på att man både har specialskrivna texter och många tillhörande bilder, övningar, lekar och spel att träna på så återstår en hel del arbete som vi i nuläget inte riktigt vet hur vi ska hinna med.

Ett område med frågetecken kvar är **vilka som egentligen är Bas målgrupp**. Vi har i projektet lagt märke till att en del av våra deltagare går snabbt fram och det finns en tendens att det framför allt handlar om unga personer som har lite längre (sex år) skolgång från hemlandet. Ska dessa gå på Bas, eller skulle de klara sig lika bra på spår 2? En annan fråga är om Bas ska ta emot bara de som nyligen fått uppehållstillstånd eller även de som bott längre tid i Sverige och kanske redan har gått "färdigt" på Sfi? Den socioekonomiska kalkylen antyder att det är billigast och mest effektivt att satsa rätt från början. Att befinna sig i en aktivitet som inte leder framåt är en av riskfaktorerna för att utveckla postmigrationsstress. Betyder det att vi ska satsa allt krut på de som är nyast?

I våra kontakter med samordningsförbunden i Södertörn framkom att de har sett att kommunerna betalar stora summor i försörjningsstöd för personer som pga. bristande språkkunskaper inte kommer ut i arbetslivet. Ofta har de bott flera år i Sverige och tillhör därför inte Bas egentliga målgrupp (som ju är personer som nyligen fått uppehållstillstånd). Tanken uppstod att man för dessa egentligen skulle

behöva skraddarsy en egen utbildning, med delvis annat innehåll än i Bas. T ex skulle man kanske behöva fokusera mer på hälsa och även på motivationsskapande insatser. Men mycket av lärdomarna från Bas är säkert användbart också för denna målgrupp, t ex att använda metoden suggestopedi för språkinläringen och även vardagsmatematik och kontakter med arbetslivet.

Arbetet med att ta fram en länsövergripande överenskommelse gällande Bas drivs sedan januari 2014 av Maj Törnlinde, specialist, med stöd av KSL, Länsstyrelsen och etableringsstrategerna i Norrort, Södertörn och Stockholm samt Bas nya styrgrupp. I maj 2014 informerades förvaltningschefer från länet kort om Bas och samtal pågår med beslutsfattare inom de olika kommunerna. (För en projektbeskrivning, se bilaga 1.)

- **Ekonomi**

Redovisa era totala kostnader för redovisningsperioden enligt följande:

	<i>Utfall</i>	<i>Budget</i>
<i>Lönekostnader</i>		
<i>Externa tjänster</i>		
<i>Lokalkostnader</i>		
<i>Resekostnader</i>		
<i>Aktiviteter</i>		
<i>Material/expenser</i>		
Summa		

OBS! Därutöver ska utdrag ur huvudboken bifogas slutrapporten.

- * **Sammanfattande bedömning**

Vad gick bra och mindre bra i arbetet? Orsaker?

Vilka tips skulle Du vilja ge framtida insatser som behandlar samma område?

Som beskrivits under *Syfte* ovan, så ägnade vi **mycket tid i uppstarten åt att rekrytera deltagare**. Att denna första tid upplevdes som stressig och smått kaotisk framgår av Nationellt Centrums rapport som ju bygger på intervjuer med lärarna och modersmålsstödarna (bilaga 8). Att det tog så mycket tid att rekrytera deltagare och organisera själva starten ledde till att arbetet med projektets innehåll och resultatmätning inte riktigt hanns med och även att flera andra saker kom igång senare än som var tänkt. Det gäller t ex initial kartläggning av varje deltagare, initial testning av varje deltagare (för att kunna följa upp personens utveckling) samt arbetet med att ta fram lämpliga undervisningsmaterial. Det tog också tid att få igång läs- och skrivundervisning på modersmålen arabiska, somaliska och dari, något som både vi och deltagarna ville, men som fick vänta till förmån för annat som brådskade mer. Modersmålsundervisningen kom igång i november 2013.

Hälsokommunikatörerna hade vi tänkt ha med från starten, eftersom vi tänkte oss att deltagarna skulle behöva viktig information om sömn, stress, mat och hälsa för att orka med en heldagsaktivitet, men det dröjde till juni innan vi kom igång med detta. Det berodde på att det tog tid att förhandla fram ett ekonomiskt avtal eftersom vi inte passade in i något av Hälsokommunikatörernas vanliga betalningssystem. Vi var ju ett samarbete mellan flera kommuner, varav några betalat för Hälsokommunikatörerna och andra inte hade det. För våra daritalande deltagare dröjde det till augusti innan Hälsokommunikatörerna kom igång, eftersom de först inte hade någon daritalande pedagog.

Det dröjde till september innan vi hade fått iPads köpta och levererade, vilket var något många deltagare efterfrågade eftersom vi hade informerat dem om att de skulle komma. Några hade då börjat tro att det bara var tomma löften. Det var bl. a tekniska frågor och frågor kring upphandling som gjorde att detta tog tid.

Projektledaren har haft många olika uppgifter, t ex att vara arbetsledare för lärare och modersmålsstödjare, driva och leda det pedagogiska arbetet, vara ansvarig för administration och ekonomi, anskaffa nya deltagare, ha kontakt med ett stort antal handläggare i olika kommuner, stötta vid vissa elevärenden, hålla i elevråd, lösa lokalproblem samt arbeta med spridning av projektets idé och resultat. Periodvis har stort arbete lagts ner på att räkna fram statistik (på närvaro, tid till betyg mm), få koll på budgeten (ett komplext arbete eftersom Södertälje Komvux ekonomiska kategorier inte sammanfaller med kategorierna i projektet), att ta fram och skriva en socioekonomisk kalkyl, samt i övrigt dokumentera och rapportera arbetet. Eftersom vi hyrt in oss först hos Huddinge Vuxenutbildning och därefter hos utbildningsanordnaren Competens i Huddinge (vi flyttade dit i februari 2014) har vi inte haft tillgång till vanlig kringsservice på plats, så som egen administrativ personal, elevmottagning, närvarosystem, kurator, teknisk support, vaktmästare etc. – något som också inneburit en hel del merarbete. Att projektet har varit ett samarbete mellan sex kommuner har också inneburit att vi fortlöpande haft kontakt med kommunernas skolledare (som godkänner och betalar för Bas), handläggare på flera kommuner och flera Arbetsförmedlingar. Mycket arbete har lagts på att få in nya deltagare i Bas, vilket t ex skett genom informationsspridning och kommunikation med kommunernas och Arbetsförmedlingens handläggare. I allt detta blev uppgiften att verka för en länsövergripande implementering lidande vilket gjorde att vi i november 2013 sökte – och fick – § 37-medel för att anställa en specialist som kunde leda detta arbete.

Följande faktorer uppfattar vi har varit **framgångsfaktorer** på Bas (inte i ordning av betydelse):

- fler timmar per vecka än bara Sfi
- sammanhållen verksamhet = deltagarna upplever mindre stress när de slipper resa mellan olika aktiviteter
- engagerade och duktiga lärare som lyckas skapa förtroendefulla relationer, något som forskning visat är oerhört viktigt för god inläring⁹
- språkinlärningsmetoden suggestopedi
- att vi inte har haft kontinuerligt intag
- konkret och praktiskt orienterad undervisning
- duktiga och hjälpsamma modersmålsstödjare
- mycket dialog med deltagarna, vilket bl. a leder till ett innehåll som känns angeläget för deltagarna
- möjlighet att ge kurativt stöd
- hög närvaro (84 %)
- tillräckligt många deltagare för att kunna nivågruppera, vilket leder till att undervisningen hamnar på rätt nivå

Vikten av **duktiga pedagoger** kan nog inte överskattas när det gäller att lära ut svenska och baskunskaper till analfabeter och lågutbildade. Det är naturligtvis svårare att lära ut något till personer som har helt annan bakgrund än man själv,

som – visar det sig då och då – tänker på ett annat sätt och som man inte ens har ett gemensamt språk med. Det kräver mycket god inlevelseförmåga, fantasi, kreativitet och tålmod. Vi har i Bas haft turen att få sådana pedagoger – som dessutom känner stort engagemang och glädje i arbetet. I Nationellt Centrums rapport kan man läsa något om hur vi fann våra pedagoger (bilaga 8).

När det gäller **det suggestopediska arbetet** har det visserligen funnits utmaningar – metod och material för analfabeter saknades, vissa klassrum var för små, metoden är svår att kombinera med kontinuerligt intag – men de tre Sfi-lärarna säger ändå samstämmigt att det här är den bästa metod de stött på för den här målgruppen och att arbetet har varit både roligt och inspirerande. I en egen rapport, *Dokumentation_suggestopedi_Bas*, bilaga 13, berättar de mer om hur de har arbetat. Eftersom suggestopedin är så deltagaraktiv är det viktigt att skapa ett lekfullt och tillåtande gruppklimat. Eleverna är medskapare av undervisningens innehåll, man använder alla sinnen och varierar undervisningen hela tiden. Både lärare och deltagare har känt en stor glädje i arbetet. Man lyfter fram hur bra det har fungerat att använda rim, rytm, sång och rörelse med den här målgruppen, som ju inte är vana att sitta still och ta in en alltför teoretisk undervisning. Vikten av förförståelse och att bidra till en starkt självkänsla poängteras också. En svårighet har dock varit att jobba suggestopediskt när man tagit emot nya deltagare. Arbetet med fiktiva identiteter upphörde helt enkelt varje gång vi tog emot nya deltagare i Bas. Att ha tillräckligt stora klassrum är viktigt, då deltagarna t ex måste kunna "mingla" och röra sig mellan olika stationer. Slutligen har lärarna lagt ner ett mycket stort arbete på att anpassa suggestopedins metoder till elever som inte kan läsa och skriva på något språk samt att skapa material som passar för målgruppen.

En annan framgångsfaktor i Bas är tillgången på **modersmålsstödjare**. De har möjliggjort ökad förståelse i undervisningen, både för deltagarna och lärarna samt jämförelser med deltagarnas egna erfarenheter. All god pedagogik startar i att läraren förstår var deltagarna befinner sig kunskaps- och erfarenhetsmässigt. Enligt skollagen ska den grundläggande vuxenutbildningen anpassas efter den enskildes behov, mål, förkunskaper och situation. Detta är inte möjligt om man inte fortlöpande kan kommunicera med deltagarna och ta reda på vad deras behov, mål, förkunskaper och situation faktiskt är. Genom elevråd med modersmålsstödjare har projektledaren haft möjlighet att diskutera olika tankar som deltagarna har haft, t ex. om hur man bäst lär sig språk eller vikten av individualisering i klassrummet. Vi har löpande haft möjlighet att få veta om deltagarna är missnöjda med någon aktivitet eller inte förstår dess syfte. Modersmålsstödjarna har möjliggjort reellt elevinflytande. Slutligen utgör modersmålsstödjarna förebilder för deltagarna.

Att arbeta med modersmålsstödjare ökar alltså kvalitén på undervisningen på flera sätt – därmed inte sagt att det alltid är lätt. Det har varit en process för lärare och modersmålsstödjare att finna bra arbetsformer, en process som fortfarande pågår. Det gäller att hitta en rimlig balans när det gäller t ex hur mycket som ska översättas. Å ena sidan vill man att deltagarna ska förstå vad som sägs, å andra sidan vill man att de själva ska försöka förstå så mycket som möjligt. Man måste också ta hänsyn till om det sitter deltagare i gruppen som inte har modersmålsstöd vid det aktuella tillfället. Vi har också – inspirerade från hur man arbetar på Hyllie Parks folkhögskola i Malmö – börjat pröva oss fram med att arbeta mer med förförståelse och efterbearbetning på modersmålet. I bilaga 14, *Att jobba som modersmålsstödjare*, skriver en av modersmålsstödjarna om arbetet i Bas och i bilaga 15, *Modersmålsstöd i Bas*, skriver projektledaren.

Återkommande **dialog med deltagarna** tror vi också är en viktig framgångsfaktor. Som nämnts under *Uppföljning och utvärdering* ovan så anser deltagarna själva att de lär sig mycket på Bas, att metoderna fungerar och att undervisningen ligger på rätt nivå. Samtidigt har det förstås hela tiden funnits saker som olika deltagare haft åsikter, klagomål eller önskemål omkring. Ibland har vi låtit deltagarnas idéer och synpunkter påverka undervisningen, andra gånger har vi förklarat varför vi kanske inte vill det. Inget av detta hade varit möjligt utan våra modersmålsstöd-jare. Ett sätt att ta reda på vad deltagarna tycker har varit elevråden, som projektledaren hållit i. Under dessa har t ex framkommit att även om de flesta varit mycket nöjda med studiebesök och utflykter som gjorts, så fanns det några som hellre hade velat arbeta i skolan (fr a de som redan kunde hantera trafiken). Vidare tyckte några få att rörelsepassen var onödiga (fr a unga män som tränar mycket ändå). I alla grupper fanns deltagare som önskade mer läs- och skrivträning, medan andra menade att det är meningslöst att lära sig läsa om man inte förstår vad man läser. I alla grupper hade vi intressanta diskussioner kring detta då projektledaren (som ledde elevråden) förklarade hur viktigt det är att man har ett tillräckligt ordförråd när man börjar lära sig läsa. Men vi tillmötesgick också deltagarnas önskemål om mer läs- och skrivträning. De flesta tyckte det var mycket bra att få lära sig matematik, men några tyckte att man skulle fokusera på att lära sig prata istället, och vänta med matematiken. Många efterfrågade att få lära sig läsa och skriva på sitt modersmål, något som vi talat om men det tog ganska lång tid innan vi kom igång med det. När vi väl kommit igång ville fr a de somaliskatalande gärna ha det två gånger i veckan istället för en, eftersom de upplevde det som en stor hjälp även när det gällde svenskan (somaliska har samma bokstäver och i stort sett samma bokstavsljud som svenska). Det tog fyra månader innan vi fick igenom köpet av paddor till undervisningen och detta ledde till att deltagarna undrade om det någonsin skulle komma några paddor. I den högsta gruppen efterfrågades mer hjälp att hitta jobb och att skriva CV. I andra grupper undrade man om skolan kunde hjälpa deltagarna att skaffa bostad eftersom många hade problem med det. Även problem som stress, sömnproblem och värk kom ibland upp under elevråden. Inför byte av lokaler (vi flyttade en gång), grupp, lärare eller modersmålsstöd-jare uppstod mycket oro bland deltagarna med sammanhängande frågor och ibland protester.

Annars handlade rätt mycket av elevråden om andra saker än själva undervisningen, t ex klagomål om att toaletterna var smutsiga, att man ville ha ett bönerum eller få ledigt i samband med Ramadan. Speciellt viktigt var att alla mikrovågsug-narna fungerade och att vi hade tillräckligt många vattenkokare så att det inte blev för lång köbildning på lunch och raster! Längre lunchrast önskades, men inte till priset av att vi i så fall skulle behöva gå längre dagar. En hel del frågor handlade också om vilka regler som gällde närvaro och frånvaro, vilken rätt man har att vara hemma med sjuka barn och andra frågor rörande de som hade etableringsersättning, försörjningsstöd eller annan ersättning. En sammanfattning av de första elevråden finns i bilaga 16, *Sammanfattning elevråd sep-13*.

Tack vare modersmålsstödjarna har vi också haft möjlighet att ge **kurativt stöd** till deltagare som befunnit sig i en svår situation som har gjort att de inte har kunnat fokusera på studierna. Om man inte kan läsa och skriva, inte behärskar svenska språket och saknar erfarenhet av att vara i kontakt med det svenska samhället så kan många svårigheter upplevas som stora problem som helt upptar ens tankar och blir ett hinder för inläringen. För att undanröja dessa hinder för undervisning-

en har deltagarna erbjudits enklare, initialt kurativt stöd och hjälp att hitta ytterligare stöd vid mer komplicerade behov. Detta har möjliggjorts genom att modersmålsstödjarna har funnits tillgängliga för detta 30 minuter varje morgon. Ibland går det fort att t ex. förklara vad som står i ett myndighetsbrev eller översätta något till en handläggare som är i telefon. Vid svårare frågor har lärarna, projektledaren, kurator, vården eller annan relevant kontakt kopplats in. Exempel på de svårigheter som deltagarna har haft är att ha långvariga och intensiva smärtor men inte få hjälp i vården, att försöka få hit nära familjemedlemmar men behöva hjälp att reda ut missförstånd med Migrationsverket, att plötsligt stå utan boende fastän man har små eller sjuka barn, att vara utsatt för våld i hemmet och behöva hjälp med akut skydd. Det kurativa stödet, som behöver särskiljas från ett passiviserande omhändertagande, har genom att skapa ett tryggt undervisningssammanhang för deltagarna, varit en av de faktorer som bidragit till de goda resultaten i projektet.

Följande faktorer har vi sett som **svårigheter/utmaningar** i arbetet på Bas:

- att arbeta med kontinuerligt intag
- vikten av att stötta *hela vägen* till arbete
- ökad kontakt med arbetslivet
- samarbetet mellan Bas och Arbetsförmedlingen
- samarbetet mellan Bas och handläggare på kommunernas försörjningsstöd
- att ge *lagom* mycket kurativt stöd

En verklig utmaning är hur man skapar goda förutsättningar för lärande samtidigt som man har **kontinuerligt intag**. En trygg och förutsägbar miljö är ännu viktigare för analfabeter och kortutbildade än för de med mera skolerfarenhet och större självförtroende när det gäller inläring. Analfabeter och kortutbildade är mer beroende av sina lärare och sin grupp, som ofta måste stötta en vacklande självkänsla. Att skapa ett positivt och tryggt gruppklimat är ett Sisyfosarbete när man hela tiden får in nya personer i gruppen, det kan många Sfi-lärare intyga! Metoden suggestopedi – som lärarna anser passar målgruppen mycket bra och är en viktig framgångsfaktor på Bas – är svår att kombinera med kontinuerligt intag, eftersom man tillsammans bygger upp en gemensam fantasivärld där var och en utvecklar en ny svensk identitet med tillhörande rollspel. Det skulle vara mycket förvirrande att komma som ny och inte förstå vad som pågår eller själv kunna delta. När vi har tagit emot nya deltagare inom Bas har lärarna i princip tagit paus från åtminstone dessa delar av suggestopedin.

När Bas nu implementeras är vi tvungna att finna ett fungerande arbetssätt, som på något vis löser "konflikten" mellan den suggestopediska metoden – som samtliga lärare tror på och vill fortsätta med – och det kontinuerliga intaget som vi enligt lag måste ha. Hur kan en sådan kompromiss se ut? Ska vi möjligen ha en introduktionskurs där man jobbar mer traditionellt? Vad ska den i så fall innehålla? Man kunde t ex börja med lätt muntlig nybörjarsvenska, läs- och skriv på modersmålet, hälsa och studieteknik på modersmålet samt individuella kartläggningssamtal och därefter slussas in till Bas med jämna mellanrum? Men det här är inte något vi hunnit testa i projektet, så här återstår att tänka igenom och pröva sig fram för att se om vi kan hitta ett arbetssätt som både skapar kvalitet i inläringen och samtidigt klarar av att hantera kravet på kontinuerligt intag. I Stockholms kommun har man tagit fram ett handlingsprogram för studieväg 1 och där inför man nu introduktionskurser, ett arbete vi kommer att följa.

Genom arbetet med projektet och genom att ta till oss av forskning^{10, 11} har vi allt

mer förstått att målgruppen analfabeter/kortutbildade får allra bäst förutsättningar att komma ut i arbetslivet om de **stöttas hela vägen mot arbete**, utan uppehåll och utan att byta insats. Som nämnts är målgruppen beroende av mycket trygghet och stöttning i sin inläring och riskerar att backa i utvecklingen varje gång en insats avbryts utan att man har uppnått målet. Självkänslan är ofta skör och den egna kapaciteten behöver kompletteras med relevant stöd *kontinuerligt* och *hela vägen* mot målet att komma i egenförsörjning och klara av sitt vardagsliv. Varje avbrott och byte av insats, grupp, lärare, utbildningsplats, handläggare etc. riskerar att få negativ inverkan på personens utveckling och kan i förlängningen leda till att personen inte repar sig och lyckas komma vidare.

För att lyckas stötta deltagarna hela vägen mot arbete skulle Bas behöva utvecklas ytterligare. Kunskaper kring och **närkontakten med arbetslivet** skulle behöva utökas, bl. a genom att en arbetsmarknadskonsulent anställdes. När man har en lång väg att gå mot arbete så behöver man starta tidigt! Varje person behöver stöd i att tänka kring sin framtida roll på arbetsmarknaden och man behöver göra många studiebesök på arbetsplatser för att börja skapa sig en bild av vad det innebär att arbeta i Sverige. Vi tror att den här processen bäst leds av en person som både har pedagogisk förmåga samt kunskaper om och förankring i arbetslivet. Arbetsmarknadskonsulenten skulle undervisa på temat arbetsliv, ha kartläggningssamtal samt ordna med studiebesök, praktik etc. Ett annat sätt att utveckla Bas inom arbetstemat är att göra det möjligt för deltagare som får praktik eller arbete att stanna kvar med en fot i Bas och få språkligt och annat stöd tills de fått arbete och uppnått en rimlig språklig nivå både muntligt och skriftligt. Ett par av deltagarna som fått jobb har inte kommit längre än att de just fått A-betyg och har därmed en mycket svag ställning på arbetsmarknaden, med hög risk för framtida arbetslöshet om de inte fortsätter att utveckla språket mer (båda deltagarna har vi haft kontakt med efter att de arbetat ett tag och båda har glömt nästan all svenska de hunnit lära sig medan de studerade).

För att verkligen kunna stötta deltagarna hela vägen mot arbete behöver **samarbetet mellan Bas och Arbetsförmedlingen** utvecklas. Vi har haft besök av AF-handläggare på Bas, som både svarat på elevers och lärares frågor, men vi har insett att samarbetet behöver byggas ut. AF skulle kunna informera om vilka program eller kurser deltagare kan få via dem och kanske även anordna studiebesök på arbetsplatser eller möjlighet för enskilda att gå på "job shadow" på en arbetsplats, dvs. att passivt följa med en anställd under ett par dagar. Ett närmare samarbete när det gäller praktikplatser skulle också vara önskvärt.

Även **samarbetet med Arbetsförmedlingen kring enskilda individer** skulle behöva förbättras och utvecklas. Kommunikationen mellan lärarna och deltagarnas respektive handläggare skulle behöva bli bättre. Här finns hinder både i form av den sekretess som handläggare på AF har att förhålla sig till och även hinder när det gäller handläggares och lärares arbetsbörda som gör att det kan vara svårt att hinna med alla kontakter. Eftersom Bas har varit ett samarbetsprojekt med deltagare från flera kommuner så har ju varje lärare haft många handläggare att försöka skapa en relation och kommunikation till. I flera fall tycker vi att vi har lyckats få till en bra kommunikation, men tyvärr har det också varit många fall av bristande kommunikation. Vi har haft flera deltagare som bara "försvunnit" från Bas utan att vi i förväg fått veta något, vare sig från deltagaren eller hans handläggare. Vi har därefter försökt ta reda på om deltagaren blivit sjuk eller vad som hänt. Detta har ofta varit tidsödande och svårt, eftersom personen kan ha hamnat i ett annat pro-

gram och/eller fått en annan handläggare och när vi försöker göra efterforskningar har det varit svårt att få tag i rätt person att prata med – och även svårt att ta reda på vem som är rätt person att prata med. Ibland har avbrottet berott på att deltagaren fått slut på timmar i sitt program och därför flyttats till annat program där kanske studier på Sfi inte tillåts. Andra gånger har avbrottet berott på att individen t ex fått en praktikplats. Ofta har personen själv gärna velat fortsätta på Bas, men det har varit svårt för oss att ta reda på om detta skulle vara möjligt eller inte. En önskan från vår sida skulle vara att ha en kontaktperson på varje Arbetsförmedlingskontor där vi har deltagare inskrivna, någon som kunde ta reda på vad som hänt när en person plötsligt slutar. Arbetsmarknadskonsulenten på Bas är en lämplig person att hålla i denna kontakt. För Bas skulle det vara en stor fördel om ett fåtal handläggare hade hand om alla analfabeter och kortutbildade. Det skulle underlätta samarbetet betydligt och också bygga en gemensam kunskapsbas om hur vi bäst ökar möjligheten för dessa personer att nå sina mål, fr a målet om egenförsörjning. För att underlätta samarbetet mellan Bas och Arbetsförmedlingen togs under projektets slutskede ett samtyckesintyg fram. Deltagare på Bas skulle – om de vill – få skriva på och därmed ge sin handläggare på Arbetsförmedlingen tillstånd att meddela läraren på Bas t ex när personens plan är på väg att ändras. Eftersom det bara återstod någon dryg månad av projektiden och många av deltagarna inte skulle fortsätta på Bas (t ex alla som hade andra hemkommuner än Södertälje) bestämde vi att vänta med att använda intyget i till höstens uppstart av Bas i Södertälje. Vi kommer att verka för att Arbetsförmedlingens handläggare tar kontakt och efterfrågar synpunkter från deltagarens lärare *innan* förändringar beslutas. Läraren träffar ju deltagaren varje dag och har ofta en uppfattning om personen är redo för nästa steg. Det ideala vore att Arbetsförmedlingen, Bas och deltagaren själv kunde träffas och planera tillsammans, när så behövs.

En del av deltagarna på Bas har varit mottagare av **försörjningsstöd**. Även här skulle deltagarna gagnas av ett **närmare samarbete**. Dessvärre har det varit svårt att få till stånd, bl. a pga. socialtjänstens starka sekretess, som bl. a förhindrar att man mejlar om deltagare. Det har många gånger också varit svårt att nå fram per telefon. I början lade vi ner mycket arbete på att få fram rätt namn och telefonnummer på handläggare, men efterhand tog vi fram en anmälan till Bas där vi lade in plats för att skriva in handläggares namn och kontaktinformation. Även mellan försörjningsstöd och Bas skulle det vara bra att ha en samordnande kontakt och att de deltagare som vill skriver på vårt samtyckesintyg för att underlätta kontakten. Ibland skulle trepartssamtal med deltagare, handläggare och lärare kunna hjälpa till att utröna vari en viss deltagares problem består och gemensamt komma fram till lösningar.

Vi hoppades att under projektets gång utveckla samarbetet med **Arbetsförmedlingen på regional nivå**, något som vi gjort till viss del men inte i den utsträckning som vore önskvärt. Vi har haft en chef från AF i Södertälje med i styrgruppen, vilket har varit mycket bra. Hon har hjälpt till att sprida information till handläggarna om vad Bas är och kommit med värdefulla synpunkter i styrgruppen. Dock finns det frågor som skulle behöva lösas på en högre nivå för att nå bästa möjliga resultat för deltagarna i Bas. Det är bl. a. problem med att deltagare får sluta på Bas för att deras tid inom ett visst arbetsmarknadspolitiskt program tar slut och de går över i ett annat, t ex. JOB. Personen kan fortfarande ha stort behov av både svenska och andra baskunskaper, men handläggaren uppfattar att han eller hon inte längre får tillstyrka Bas. Handläggare för andra deltagare har i samma situation verkat göra en annan bedömning. Dessa situationer behöver där-

för lyftas för att se om det är något som går att påverka, men här har vi ännu inte hittat samarbetsformer för detta. Det har bl. a. varit svårt att få klarhet i vem inom Arbetsförmedlingen vi bör vända oss till. En annan fråga som initialt bedömdes olika inom Arbetsförmedlingen var om Bas kunde betraktas som heltidsstudier eller inte. I augusti 2013 hade vi ett möte med representanter från Arbetsförmedlingens regionkontor vilket bl. a. resulterade i en rekommendation till handläggare att de *får* räkna Bas som en heltidsaktivitet i de fall där de bedömer att det är rimligt med tanke på individens nivå och förutsättningar.

En fråga som vi många gånger diskuterade i styrgruppen var huruvida det fanns – eller borde finnas – möjlighet för Arbetsförmedlingen att köpa insatsen Bas för sina deltagare. Eftersom Arbetsförmedlingen har öronmärkta pengar för denna målgrupp samtidigt som det verkar saknas riktigt bra utbildningar som verkligen hjälper målgruppen att komma ut i arbete, så diskuterades huruvida det fanns möjlighet för Arbetsförmedlingen att bidra ekonomiskt för åtminstone "Bas-delen" i Bas. Regelverket verkar dock hindra att Arbetsförmedlingen köper en insats direkt av kommunen. Frågan skulle med andra ord behöva lyftas till högsta nivå inom Arbetsförmedlingen, något som vi inte hunnit med inom projektet.

Som nämnts har många av basdeltagarna haft olika typer av svårigheter som tidvis hindrat dem att fokusera på studierna. Vi ser det som en framgångsfaktor att vi har kunnat stötta deltagarna vid svårigheter och kriser som i annat fall hade kunnat leda till studieavbrott. Samtidigt finns det utmaningar i att kunna **erbjuda lagom mycket kurativt stöd** och på ett bra sätt. Eftersom många behöver hjälp kan det ta mycket tid och energi, inte minst för modersmålsstödjarna som har varit de första som deltagarna vänt sig till. För att inte hjälpen ska inkräkta på lektionstiden har vi schemalagt tid för kurativt stöd i anslutning till början och slutet av skoldagen. Det har dock varit en utmaning för modersmålsstödjarna att hålla dessa tider, då deltagaren ofta vill ha hjälpen direkt, t ex just när handläggaren eller Migrationsverket ringer och väntar i telefonen. Men för att modersmålsstödjarnas arbetsituation ska vara hållbar är det nödvändigt att vi är så noga som möjligt med vilka tider som gäller. Det är också viktigt att modersmålsstödjarna endast hjälper till med lättare saker, som att förklara vad som står i ett brev från en myndighet, och inte i ärenden som kräver kurator eller annan expertis. När Bas implementeras kommer en arbetsmarknadskonsulent att anställas och vi tänker oss då att den här personen kan vara modersmålsstödjarnas stöd när det gäller kurativ hjälp och också den som avgör när annan kvalificerad hjälp behövs. I ordinarie verksamhet finns förhoppningsvis också en kurator att tillgå som kan hjälpa eller slussa personen vidare.

För att underlätta framtida utvärderingar av Bas tänker vi göra vårt bästa att följa upp vad som händer de deltagare som slutar. Vad gör de efter ett halvår? Efter ett år? Efter två? Modersmålsstödjarna kommer att få i uppgift att hålla kontakten med före detta basdeltagare. På detta vis ökar vi hela tiden vår kunskap om hur framtidsutsikterna ser ut för målgruppen och även om vilken språkliga och kunskapsmässiga nivå man behöver ha uppnått för att lyckas ta sig vidare mot arbete. Förhoppningsvis vill några av de före detta deltagarna komma på besök och berätta för nya basdeltagare om hur de har gjort för att tillägna sig språket och andra nödvändiga kunskaper och hur de har tagit sig in på arbetsmarknaden.

¹ Magnus Axell, MRAX Consulting AB

² *Va Med från början*. Samhällsinformation och värdegrundsarbete på lätt svenska, utvecklat av Uppsala kommun, för att användas inom t ex Samhällsorientering och Sfi. www.vamed.se

³ Källa: statistik från Tobias Engberg, statistiker på Skolverket, se bilaga 10 *Kurs A resultat vid olika antal elevtimmar 2012*. Siffran 52 % räknades fram genom att summera antalet elever med 0-3 års skolbakgrund och 4-6 års skolbakgrund (dvs. totalt 3444 elever, i dokumentet markerade med **full** och *kursiv*). Därefter dividerades de som tagit betyg (1051 + 733 = 1784 (se vår markering i grönt) med summan av samtliga deltagare 0-6 års skolgång (dvs. 1784 dividerat med 3444 = 0,52).

⁴ Av de med 0-3 års skolbakgrund är det 59 % som tagit betyg efter 500 timmar och av de med 4-6 år är det 67 %. Om man dividerar alla som tagit betyg (2133) med totala antalet deltagare (3444) så får man 62 %. Deltagarna på Bas har i snitt haft ca 2 års skolbakgrund. Bilaga 10 *Kurs A resultat vid olika antal elevtimmar 2012*

⁵ Källa: Skolverket: Bilaga 11 *Tabell 1B Studieresultat, efter utbildningsnivå*. OBS, markeringar i grönt är våra.

⁶ Kirmayer, Laurence (2008), Lemelson, Robert och Barad, Mark. *Understanding trauma*.

⁷ Se not 2

⁸ Anna Cramér ger kurser i språkinlärningsmetoden suggestopedi, se www.allasimmen.se

⁹ Lilja, Annika (2013) *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev*. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet, Utbildningsvetenskapliga fakulteten. <http://hdl.handle.net/2077/32806>

¹⁰ Franker, Qarin (2013) "Att utveckla litteracitet i vuxen ålder - alfabetisering i flerspråkig kontext" Kapitel 26 ur Hylytenstam, K. & Lindberg, I. (red) Svenska som andraspråk. I forskning, undervisning och samhälle. Lund. Studentlitteratur.

¹¹ Rydén, Inga-Lena (2007) *Litteracitet och sociala nätverk ur ett andraspråksperspektiv*. Rapport om svenska som andraspråk (ROSA) 10. Göteborg: Göteborgs universitet.

Bilagor

Bilaga 1 *Kartläggning av målgrupp och implementeringsarbete Bas-projektet*

Bilaga 2 *Bas_kursplan_matematik 2014.06*

Bilaga 3 *Bas_kursplan_omvärldskunskap 2014.06*

Bilaga 4 *Bas Hälsokommunik rapport Haninge 2014.06*

Bilaga 5 *Bas Hälsokommunik rapport Södertälje 2014.06*

Bilaga 6 *Sju grundläggande arbetslivskompetenser*

Bilaga 7 *Metoder, länkar och mejladresser*

Bilaga 8 *Nationellt Centrum_Sammanställning av intervjuer med lärare och modersmålsstödare under FAS 1*

Bilaga 9 *Sammanfattning 3 fokusgrupper*

Bilaga 10 *Kurs A resultat vid olika antal elevtimmar 2012*. Från Skolverket.

Bilaga 11 *Tabell 1B Studieresultat, efter utbildningsnivå_Skolverket2012*

Bilaga 12 *Socioekonomisk kalkyl över 34 deltagare i projekt Bas*

Bilaga 13 *Dokumentation_suggestopedi_Bas*

Bilaga 14, *Att jobba som modersmålsstödare*

Bilaga 15, *Modersmålsstöd i Bas*

Bilaga 16 *Sammanfattning elevråd sept-13*

Ort och datum:

namn

titel

Länsstyrelsens noteringar:

Slutrapporten är genomgången och överensstämmer till innehåll och medelsförbrukning med i ärendet fattat beslut om beviljande av medel. Slutrapporten godkänns.

Ort och datum:

N N
Titel

Kopia av slutrapporten jämte Länsstyrelsens godkännande sänds till
Länsstyrelsen Jönköping
Ekonomi
551 86 JÖNKÖPING